

ТМ	Г. XXIII	Бр. 1-2	Стр. 33 - 44	Ниш	јануар - јун	1999.
----	----------	---------	--------------	-----	--------------	-------

UDK 140.8 Avgustin i Pseudo-Dionizije
 Прегледни рад
 Примљено: 23.02.1998.

Љубинко Милосављевић
 Филозофски факултет
 Ниш

СОЦИОФИЛОЗОФСКЕ ИДЕЈЕ АВГУСТИНА И ПСЕУДО-ДИОНИЗИЈА

Rezi me

U radu se ukazuje na razlike u socijalofilozofskim pogledima Avrel i ja Avgustina, znameniti Oca crkve i Pseudo-Dionizija Areopagite, koji uvek neodoljivo govore o ličnosti grčkog teologa, koji se potpisivao imenom prvog atinskog episkopa. Obojici ovih teologa Platon je bio filozofski uzor. Prvi je živio u Zapadnorimskom carstvu, koje je propadalo uz sukobe i ratna razaranja, pa je na svet gledao kao na vreme ništine i storijskih bremena sukobima. Drugi, živio u ranovizantijsko doba, i stoga je hijerarhijsko uređenje sveta, stabilnost, poredak i stremčenje vanvremenskoj večnosti.

Ključne reči: filozofija, teologija, istorija, hijerarhija, društvo.

Za Avrel i ja Avgustina i Pseudo-Dionizija Areopagitu, moglo bi se u izvesnom smislu reći da su savremenici. Avgustin je delao svoje zrelosti i spisivao u prvoj polovini V stoleća. Zagonetni Dionizije stvarao je, ako se to uopšte i kada može pouzdano utvrditi, u drugoj polovini istog veka. Prvi je pisao na latinskom jeziku i vada je imao poštovaoca na Istoku, drugi je stvarao na grčkom i veoma je uticao na nastanak i razvoj nekolicine najpoznatijih zapadnih teologa. I jedan i drugi, mimo interesovanja doba, pokazivali su zanimanje za fenomen društva. Avgustinovo poimanje društva reprezentuje kategorija istorije, Pseudo-Dionizijevo, kategorija hijerarhije. Ističući dimenzijske nasuprot statičnosti proističe iz različitosti svetova u kojima žive ovi mislioci. Međutim, wi-

hove osnovne kategorije anti cipi ra}e i razli ke u dru{ tveni m smerawi ma i i deal i ma gr-kog l stoka i llati nskog Zapada tokom sredwevekovnog razdobja.

Najpoznatiji llatni nski Otac crkve, Avrel i je Agusti n, zauzima veoma istaknuta mesta i u istoriji filozofije i u hri { }anskoj teologiji . Ovaj svetac katol i -ke crkve smatra se posljedwim vel i ki m predstavni kom anti -ke kul ture al i i gl asni kom sredwevekovnog mi { qewa. Wegovo je ime bilo domi ni rajue u zapadnoj filozofskoj misli od V do XIII stol e}a, i veoma je, u tom razdobju, bilo uva` avano i od protivni ka i od pristal i ca. "Ni u XIII veku, u peri odu nastanka vel i ki h sredwevekovnih si stema Tome Akv i nskog i Duns Skota Avgusti n" - kako ocewuje Genadi j Georgi jevi ~ Majorov - "ni je izgubio u potpunosti svoj zna-aj kl asi -nog obrasca. Duns Skot se u svoji m pobjawi ma Tome vi { e od 800 puta pozi va na Avgusti nov autoritet. I sam Toma samo u svojoj Sumi teologije citira Avgusti na vi { e od 2000 puta. Avgusti nov autoritet, koji je za i zvesno vreme, -i ni lo se, bio zasewen Ari stotel ovi m autoritetom, koga su zavel i averoi sti i Toma, u XIV veku ponovo dobi ja snagu u Okemovoj { kol i ." (1982;186) I za ovako sna` nog ve kovnog uti caja moral a je stajati li -nost i zuzetne sudbine i stvaral a-ke snage.

Avgusti n je ro|en 354. godi ne u severnoafri -kom gradu Tagasti , u rimskoj provinci Numidiji . Kao i Konstantinu Vel i kom, otac mu je bio pagani n a majka hri { }anke, budu}a sveta Moni ka. Studirao je retoriku u Kartagi , vode}i pri tom buran i razuzdan ` i vot tokom kojeg mu je jedna qubavni ca rodi la si na. Tamo }e podle}i i mani hejskoj jeresi . Kada je navr{ i o tri deset godi na pre{ ao je u Rim, gde je otvorio to { kol u retorike i ponovo se na{ ao u mani hejskoj sredi ni . Godi ne 384. bio je pozvan u Mi lano da vodi dvorsku { kol u retorike. U me| uvremenu, teme}no se pozabavi o i zu-avawem filozofije neopl atoni zma, { to svakako ni je presudno uti cal o da se razo-ara u mani hejstvo al i je pomoglo duhovnom preobra}ewu. Hri { }anstvo je pri mio 386. godi ne, pod uti cajem propovedi koje je dr` ao mi lanski bi skup Ambrozi je, tako|e budu}i svetac u kato li -koj crkvi . Dok je o-eki vao da bude kr{ ten, Agusti n }e, od ~etrdesetak spi sa koje je napi sao tokom ` i vota, i spi sati slede}a dela: *Contra Academicos* (Protiv akademi ka), *De vita beata* (O bla` enom ` i votu), *De ordine* (O redu) i *Soliloquia* (Monol ozi).

Dve godi ne posl e pri jema hri { }anstva vratio se Avgusti n na afri -ko tlo, u rodni Tagast. Ovaj biv{ i mani hejac postao je 395. godi ne bi skup u Hi ponu (dana{ wi grad Bon u Al ` i -

ru), i to }e ostati do kraja ` i vota. I z Hi pona }e ovaj crkveni vi sokodostojni k rukovodi ti borbama proti v donati sta i pel a gi janaca. U ovom drugom razdobcu svoga ` i vota Avgusti n je napi sao sl ede}a del a: *De trinitate* (O trojstvu), *Confessiones* (I spovesti) i *De civitate Dei* (O dr ` avi bo ` joj). Posl edwi spomenuti spis pi san je, pored ostal og, s ci cem da odbrani hri { }ane od optu ` bi da su svojom religijom dopri nel i propasti ri mske dr ` ave. Dvadeset i dve kwi ge ovoga del a i spi si vane su po-ev od 413 do 426. godi ne. I na-e, *De civitate dei*, jedno od naj-uveni ji h i najpoznati ji h Avgusti novi h del a, nastal o je s pi { -evom namerom da objasni pozadi nu varvarske i nvazi je na Ri msko carstvo.

Avgusti nov ` i vot del i se ugl avnom na dva peri oda. U prvom, on je bio retor (profesor retorike), u-eni k ci ceronovske { kole, -i ju je sudbi nu odredi o danas i zgubqeni Ci ceronov spi s Hort enzi je. I z ove kwi ge tog najve}eg ri mskog fi lozof a, za koga }e upravo Avgusti n re}i da je fi lozof i ju na lati nskom jezi ku i zapo- eo i zavr{ i o, budu}i svetac pri mi }e prva zrna sumwe u pogl edu zna- aja svetski h -ul ni h zadovoljstva i to jo{ u vreme kada mu je bilo samo 19 godi na. Prvo razdobqe Avgusti novog ` i vota zavr{ i }e se prel askom u hri { }anstvo. Ono je opi sano u Avgusti novi m I spovesti ma.

Drugo razdobqe svog ` i vota opi sao je Avgusti n u Prei s pi t i vawi ma (*Retractationes*), del u koje se ponekad nazi va drugi m I spovesti ma. Dok je u prvom peri odu budu}i vel i ki teol og bio obuzet bri gom za svoje ja i za li -nu sudbi nu, drugo razdobqe bi - lo mu je i spuveno bri gom za sudbi nu -ove-anstva. Za Avgusti nov stvaral a-ki razvoj Majorov vel i da je to bio "put od sumwe ka veri , od kri ti ke ka dogmatici . Fakti -ki to je bio put mnogi h obrazovani h Ri mcana toga doba, koji su prel azi li i z paganstva u hri { }anstvo." (1982;191) Prel aze}i put od sumwe ka veri Avgusti n se uporedo uspi wao o mani hejstva do najve}eg autori teta crkve.

Mani hejci ma je pri stupi o budu}i svetac mi sl e}i da je to hri { }anska jeres. Ovo duhovno i skustvo ostavi lo je na Avgusti novu mi sao trajni trag. Probl em porekla zla tada je za wega bio kcu-ni , ali i stovremeno i gl avni probl em mani hejstva. Pod wi hovi m uti cajem dual isti -ka re{ ewa se -esto susre}u u Avgusti novoj mi sl i , poput dvojstva i zme|u dr ` ave boga - dr ` ave | avola.

Jedan od razl oga da Avgusti n napusti mani hejstvo bilo je otkri }e nastal o zasl ugom mi lanskog bi skupa Ambrozi ja da Bi bli ju treba tuma-i ti al egori ski i i storijski , -i me nestaju besmi sl enosti wenog dosl ovnog pri hvatawa. ^i taju}i Bi bli ju,

posebno poslani ce svetoga apostola Pavla, Avgustina je zaključio da Stari i Novi zavet ne protivreče jedan drugome, te da spasewu vodi mudrost, a ne bogatstvo ovoga sveta. Ovaj stav svetog apostola Pavla uticao je na Avgustina da nikada ne drži naravno to do svetske mudrosti kao samostalne vrednosti, već je novozavetnu mudrost shvatao kao vodiča kroz život. Naravno, naučena delatnost i istina, za ovog tvorca katoličke teologije, onoga dakle koji ju nije otkrio već stvorio, stoje i pod religijske delatnosti i istine. On je za harmoniju vere i razuma (ne za tertulijansku koncepciju iste vere). Jer bez vere u istinitost svoje hipoteze naučnik ne može ići uenom dokazu.

Osnovne Avgustineve ideje skoncentrisane su oko dva ključna pojma. Prvi je pojam crkve, na kome izrasta Avgustina teologija, drugi je pojam same zvesnosti svesti, na kome nastaje filozofija ovog svetog oca. Kod Avgustina psihički pojmovi, namesto fizičkih, postaju ključni i oni shvatawa sveta. On je majstor samoposmatrawa i samorazlagawa, viču u negowu "metafizičke unutrašnjosti" (V. Vindeland), i me je raskinuo sa misaonom tradicijom starih Grka i postao začetnik modernog naučnika (čeka, prethodnik Rene Dekarta, ali ne samo wega).

U svom tragawu za zvesnošću Avgustina je, to je paradoksalno, polazio od sumne. Ali sumwa daje osnova da se dođe do istine o realitetu bića koje sumwa. U tom tragawu za zvesnošću, Avgustina je otkrio znameniti princip Si fallor sum - ako grešim jesam ("Ako se varam to je zato što postoji. Jer onaj ko ne postoji, ne može se, naravno, ni varati.") Ako se ne ovek može u svemu varati, ne može se varati u onem weni cu sopstvenog postojawa. I z weni ce postojawa sumne, zaključio je Avgustina o mogućnosti poznavawa istine, koje radi je i postojala sumwa.

Pored problematike po vrednosti ulnog sazrawa, postoji i saznajni oblik, umna sposobnost (intelektus, ratio). Ovim saznajnim putem upoznaje se Bog, koji je apsolutno jedinstvo, sveobuhvatna istina, najviše dobro, savršena lepota. Ali, avgustinovski Bog je apsolutna lica. Razumewawe Božjeg bića je moguća po analizi sa ljudskom spoznajom. U samospoznajnim analizama otkriwa Avgustina voču, koju je u onem značajnim filozofskim pojmom, a svoju filozofiju zasnovawe antropološki. Svi pokreti i stawa duše za wega ni su drugo do onem i spočawawa voče. Voča naravno može biti i individualna ljudska ali i božja. Zahvačujući ovoj drugoj, božanskoj voči ali i mišlosti, ne ovek sazrawe umne istine. Međutim, prihatawe božanskih istina nije toliko stvar sazrawe već

rezultat vere. Avgustin, koji je u razmatranju problema saznanja po{ao od sumnje, okon-}e saznanju radoznalost u-ewem o veri, o mo}ima crkve.

Od avgusti novog pojma crkve nerazdvojno je wegovo u-ewe o wenoj i skupcuju}oj mo}i. Crkva treba da udovo}i potrebi ukupnog qudskog roda za i skupqewem, zato {to je svaki pojedina-}ac nasledno gre{an. Qudski rod je (naslednim grehom) ka`-wen za pragreh prvog -oveka, Adama, -iji m je aktom slobodne voqe zgre{ilo celo -ove-anstvo. Otuda proi shodi potreba svih qudi za mi lo{ }u i i skupqewem. Me|uti m, Bog svoju mi-}lost, na koju pri nci pijel no uzev ni ko od qudi nema pravo, ne poklawa svi ma ve} samo neki ma. Bo` ja pravednost zahteva da neki qudi budu i skqu-eni i z dejstva bo` je mi }losti i mogu}-nosti i skupqewa. Bo` ja mi }lost ne pada samo na onoga ko ju je dostojan; kome }e sve ona bi ti podarena zavi si od nedoku-i ve bo` anske odl uke. Slobodna voqa pojedina-}ca, al i i sami i stori jski tokovi, predodre }eni su bo` anskom voqom. Od we zavi si mogu}nost qudskog spasewa.

Povod da Avgustin napi {e kwi gu O dr` avi bo` joj, svoje najzna-}ajni je delo, bila je vi zi gotaska pq-ka Ri ma 410. godi ne. Ovaj doga|aj ostavio je sna`an uti sak na savremeni ke, jer je ve-ni, neuni {ti vi Ri m neo-eki vano pokl ekao pod varvarskom najezdom. Kri vi ca za pad Ri ma poku{al a se tra` i ti u del ovawu "atei sta" hri { }ana, koji su bili uni {tili kul tove paganski h bogova u Romul ovom gradu. "U De Civitate Dei contra Paganos Avgustin je poku{ao da osvoji klasi -nu teori ju vremenskog i svetskog kretawa jednom teologijom qudske povjesti kojom upravqa Bog". (Löwith 1990;200) U takvom vi }ewu stvari data je osnova za wegovo poi mawe i stori je sasvim druga-i je od onoga poznatog kod anti -kih mi slilaca.

U anti -kom na-i nu promi {qawa i stori je domi ni ral o je cikl i -ko vi }ewe i stori jskog toka i li ti "nesavladi va ru` na beskona-nost ponavqawa", odnosno, ve-no kru`ewe i stog. Tako gl edano, fi lozofi je i stori je u i zvesnim elementarnim obl i -ci ma bilo je i pre Avgustina, me|uti m, on je "prvi ozbi qni ji fi lozof i stori je" jer je "stvori o global nu teori ju i stori jskog procesa", kako wegov dopri nos ocewuje Majorov. (1982;332) Pojam procesa koji uvodi Avgustin kao jednu od kqu-nih kategori ja svoje fi lozofi je i stori je, jo{ nije isto {to i pojam progresa, al i on ve} podrazumeva svrhovi to kretawe i stori je, ono -ega ni je bilo u kod anti -kih fi lozofa i i stori -ara.

Model od koga Avgustin pol azi u tvorewu svoje fi lozofi je i stori je jeste, naravno, model biblijske i stori ografi je. U Bibliji i stori ja i ma druga-i ji vi d od onoga u kojem se javqa

pri opisi vavuh savremenih i storijskih zbiljava. Biblijska istorija, pre nego se ostvaruje, predskazana je, { to zna-i da je wen tok ve} postojao u bo`anskoj zamisli. Tokovi budu}e istorije, otkriveni prorocima, svedo-e o tome da se Bog u istoriji stara o -ove-anstvu.

Za razliku od ciklusa -kog gljedavanja u istoriju, gde se beskona-no ponavqa jedno te isto, biblijska povest ima svoj po-etak i kraj, koje odredjuju dva doga|aja me|a{ a - prvobitni greh prvih ljudi (Adama i Eve) i stra{ni sud. Te{ko}e koje dovode u pitanje mogu}nosti filozofije i istorije, jer se po-etak i kraj istorije ne znaju, u biblijskoj istoriji ne postoje. Ona zapo-i-we stvaranjem sveta a nakon-a}e se stra{nim sudom. Ine samo da svet ima svoj po-etak, ve} se on mo`e i zra-unati. Avgustin, sledi}i prvog i stori-ara crkve, Euzebija iz Cezareje, smatrao je da je od stvaranja sveta do Alarihove pohare Rimapro{lo 5611. godina. Sva zbiljava koja su se desila posle prvobitnog greha predstavqali su zapravo kaznu ljudi za ovaj -in.

Avgustin je ne samo prvi promisl io i storijsko kretawe kao proces, nasuprot ve-nom kru`ewu i stog, ve} je i storijsko kretawe vi deo kao oblik napredovanja ka nekom cilju. Tokom i storijskog procesa napreduje se ka odre|enim cilju, prolazi se kroz odredene etape, periode ili eone. Ovih razdoblja u (biblijskoj) istoriji ima toliko za koliko je dana, po Pentateuhu nastao svet. Prvi od tih {est eona traje od Adama do potopa, drugi od potopa do Avrama; tre}i, od Avrama do Davida; -etvrti, od Davida do vavilonskog ropstva; peti, od vavilonskog ropstva do Hristovog ro|ewa i {esti, od ro|ewa Hrista do stra{nog suda.

Pored ove podelena {est razdoblja koja odgovaraju pojedini m dobima ljudskog `ivota (prvo i drugo detinstvu, tre}e mladosti, -etvrto mladi }kom dobu, peto zrelo m dobu i starosti), postoji kod Avgustina druga podela na tri epohe a wen principi umdivisi oni s jeste duhovni napredak. Prvo razdoblje, ono pre zakona odgovara detinstvu, drugo, po zakonu, odgovara zrelo m dobu, tre}e, po milosti, adekvatno je dobu starosti. Naravno, kod wega nema interesa za svetovnu istoriju. Osnov za ovakvu periodizaciju na{ao je Avgustin u 17. versu Jevan|eqa po Mateju, koji glasi: "Svega dakle koqena od Avrama do Davida, koqena -eternaest, a od seobe vavilonske do Hrista, koqena -eternaest". No, Avgustina nije toliko zanimala i storijska hronologija koliko i logos istorije, redi smisao u pri-vidu slu-ajnosti i storijskih zbiljava.

Avgustinovi pogledi na istoriju nisu imali pravog sledbenika u srednjem veku. Aliwegov uticaj je bio izrazit. "She-

mu i storijskog procesa i metodologiju i storijskih pojava od wega su prakti~no prihvatili svi sredwevekovni i stori~ari. (...) Mra~nu sl i ku Rimskog carstva, koje kre}e u propast i koje se zapl el o u gresi ma i poroci ma, predstva}a Avgustinov u~eni k Orozi je u svoji h sedam kwi ga I st ori je prot i v pagana. Au Sal vi janovom del u O vl adavi ni bo`joj, taj eshatol o{ ki pesi mi zam uravnote`uje i prevl adava provi denci jal i zam - postupak koji je Avgustini skori sti o u Dr`avi bo`joj. Posle Sal vi jana provi denci jal i zam postaje gotovo uni verzal no skl oni { te od i stori jskog pesi mi zma: kri ti ku i stori je za du`e vreme poti skuje weno opravdawe, apol ogeti ka". (Majorov 1982:342) Avgustinova mi sao o` i ve}e u 17. stol e}u u Razmat rawi ma o uni verzalnoj i stori ji francuskog teol oga i pi sca @aka Bosi jea (1627 - 1704).

Posle propasti Romul ovog grada, ~emu je bi o savremeni k i svedok, posle vojni ~kog poraza jedne zemaqske dr`ave, Avgustin okre}e pogled ka dr`avi bo`joj, da u tom svetlu shvati tragi ~nu sudbi nu jedne zemaqske dr`ave. On ho}e da poka`e da paganski bogovi ni su mogli , za razl i ku od pravog boga, da uspe{ no upravqaju dr`avom. Avgustina po~i we da fasci ni ra "sl ava Bo` je dr`ave", ~i je mu porekl o, razvoj i kraj otkri va Bi bli ja. Kao { to je svojevremeno wegov prauzor Pl aton udvoji o svet na svet i de}a i svet ~ul no dostupni h stvari , kao { to su mani hejci dvoji li svet na na~el o svetlosti i tame, tako }e i Avgustin, teoreti ~ar dr`ave, razl i kovati dva dr`ave, zemaqsku i nebesku, civitas terena i civitas Dei.

I stori ja za Avgustina i ma svoj po~etak i kraj, pretpo~est i postpovest, ali prvi doga|aju i stori ji , budu}i da je vodi jedan bog ka jednom ci qu, jeste borba i zme|u civitas Dei i civitas terena, i zme|u ti h dveju mi sti ~ni h zajedni ca koje ni kako ni su i denti ~ne sa pojavnom crkvom i pojavnom dr`avom ve} su obrazovane i z opre~ni h vi dova qudske egzistenci je. One nastaju i z dveju razl i ~i ti h qubavi ; ci vi tas terena nastaje i z qubavi prema sebi , sve do prezi ra Boga, dok bo`ja dr`ava nastaje i z qubavi prema Bogu sve do prezi ra sebe. Zemaqska dr`ava zapo~el a je Kai novi m bratoubi stvom; Kai n je svoji m zlo~i nom osnovao zemaqska dr`ava. Dr`avu bo`ju ~i ne Aveqevi duhovni potomci , koji dodu{ e` i ve u Kai novom carstvu, ali ni su wegovi osni va~i i nasl edni ci .

Prva dr`ava (civitas terrena) sl avi sebe samu, druga se sl avi u Gospodu. Prva se rukovodi probi ci ma, ohol o{ }u i ~astocubqem; drugu odl i kuje pokornost, smernost i spremnost na `rtvu. Prva nastaje pri rodni m putem; druga nepri rodni m, duhovni m preporodom. Prva je pod~i wena strasti vl adawa, po-

trebe za gospodarewem i pokoravawem; u drugoj pak cudi jedni drugi ma -i ne usluge i z qubavi. Jedna je vremeni ta i kona-na, druga je ve-na i besmrtna.

Zemaqski uzor za bo`ji grad, iz koga }e izrasti bo`ja mi sti -na zajedni ca, jeste patri jarhal ni Jerusal i m. Pri mer pak zemaqskog grada jeste Vavi lon (koji se otel ovquje u paganski m carevi ma Asi ri je i Ri ma, gde se bo`ji grad Jerusal i m mani f es-tuje u crkvi) "I pak i deje bo`anskog i zemaqskog grada su moral ne i duhovne i deje, wi hov sadr` aj se ne pokl apa u potpunosti sa wenom stvarnom i nsti tuci jom. Na pri mer, -ovek mo` e bi-ti hri { }ani ni pri padati crkvi, ali ako je na-el o wegovog pona{ awa samoqubqe a ne qubav prema Bogu, on duhovno i moral no pri pada gradu Vavi lonu. Naproti v, ako se neki dr` avni sl u` beni k upravqa u svom pona{ awu vo|en qubavqu prema Bogu, ako sl edi pravdu i mi losr|e, on duhovno i moral no pri pada gradu Jerusal i mu." (Kopl ston 1991;103) Dakl e, nebeska i zemaqska dr` ava ni su dva prostorno i vremenski posebno egzi sti rajuj}a enti teta, ve} su i zme{ ane u i stom dobu i na i stom prostoru. Re- *civitas* kod Avgusti na ne ozna-ava samo grad ve} i carsku dr` avu. U i stoj dr` avi, dakl e, sapostoje i ci vi tas Dei i ci vi tas di bol i, i stori jska i |avoqa dr` ava, i nal aze se u me|usobnoj borbi.

Po Avgusti nu -ove-anstvo -i ne dve kategorije cudi; prvu tvore oni koji ` i ve po qudski m standardi ma, drugu, oni koji ` i ve u sagl asnosti sa bo`anskom voqom. Ovi m dvema vrs-tama cudi odgovaraju dva ti pa qudske zajedni ce. Po{ to svi qu-di ` i ve me|usobno i zme{ ani, unapred se ne zna koji od wi h ko-joj kategoriji pri pada, ali }e se to znati na stra{ nom sudu. Pri padnost sve{ tenstvu ne zna-i sami m ti m i pri padnost nebeski m cudi ma. U tome je tajna predodre|ewa.

Za i stori ju soci jal nog mi { qewa zna-ajne su jo{ Avgus-ti nove i deje o mi ru, ropstvu i svoji ni. Mi r je najvi { e dobro, i deal svake zajedni ce. To je te` wa su{ ti nski dobra i uni verz-al no pri hva}ena; nema ni koga ko ne ` el i mi r kao { to nema ni-koga ko ne te` i radosti. Krajwi pozi v -ove-anstva ni je drugo do mi r bo` je dr` ave. Mi r dr` ave on def i ni { e kao dobro ure-|enu snagu gra|ana u vl asti i posl u{ nosti. Ci q ratova je mi r. ^vrsti mi r je nedosti ` an, a sve i stori jske zajedni ce, kao raz-bojni -ke dru` i ne su u me|usobnom ratu. Mi r mo` e bi ti i ne-pravedan; zato se neki -ak svi repi ratovi moraju pravdati. @e-qa za mi rom je i sto { to i ` eqa za ` i votom. Potpuno jedi nstvo i ve-i ti mi r vl adaju samo u i deal nom, savr{ enom dru{ tvu, dru{ tvu svetaca i an|el a.

Kwi gu O dr` avi Bo`joj pi sao je Avgusti n u te{ ki m da-

ni ma za svoju zemlju. Verovatno je to doprinelo da zagovara pacifizam. Mir je postojao kao božji, pravedan i nepravedan, a razlikovao je pravedan i nepravedan mir ali i pravedan rat. Pravedan je rat vernika protiv nevernika. On tako je razlikuje pravednog i nepravednog vladara; ovaj drugi je tiranin.

Kao i drugi crkveni oci, Avgustin ne pomišlja da traži i ukidanje ropstva, koje tretira kao kaznu, posledicu prvobitnog greha. Ono je opravdano i traje iako dugo koliko bude trajao i ovaj svet, traje i do strašnog suda. Odužuje postati jednaki tek u nebeskom carstvu, ali se i zvesni oblaci jednakosti ostvaruju i crkvi. I protivno svojoj shvata Avgustin kao posledicu prvobitnog greha. Weno postojawe ne odgovara prirodnom pravu. Protivno svojoj ustanovljuje pozitivno pravo. Opravdavajući ropstvo i protivno svojoj Avgustin preporučuje hrišćanima kao geslo, princip društvenog života, jevanđeosku maksimu: "Bogu bože, caru carevo". To znači da i država i crkva treba da postoje zajedno ali nespojeno. Duhovna i svetovna vlast treba da su odvojene i nezavisne.

Za Avgustina je u svetskom hijerarhijskom poretku svetovno potčinjeno duhovnom, zemaljsko nebeskom, država treba da je podređena crkvi. Tako su i vladari shvaćeni kao sluge gospodwe. Međutim, Avgustin, koji polazi od teorije o podeli vlasti, staje na teokratsku teorijsku poziciju. On odobrava državnu vojnu prisilu za suzbijawe jeresi. Još tokom svojih borbi protiv donatista on je došao do teorije o nasilnom spasewu (Coge intrare - prisilno da uđu), što značilo preobražewe donatista u pravovernost. Na osnovu njegovih stavova o prisilnoj zaštiti pravovernosti kasnije se u rimokatoličkoj crkvi razviti inkvizicija, duhovni sud za pronalazawe i kavalavawe otpadnika od prave vere, papska ustanova koja je vladala u zapadnoevropskim zemljama posle od XIII do XVII stoleja.

Avgustin je jedan od najznačajnijih filozofa i teologa. Njegov uticaj na tokove zapadnog hrišćanstva bio je nezmeran, mada nije imao dostojnih neposrednih sledbenika. "U svakom slučaju nemoguće je razumeti vladajuću zapadnu kulturu na početku modernog doba, - piše @an Delimo - ako se svetom Avgustinu ne prizna mesto koje mu je ona podarila. (...) Delobiskup i zhipona je ogromno. On se dotakao svih velikih problema dogmatike, moralne, i spolne života i mistike. Ono je usmerilo našu civilizaciju ka saznavu i produbljivanju unutrašnjeg života. I spovesti su pre Montevelih Eseja bile najvišeno svedoštvo u zapadnoj kivilnosti. Božja država ostaje za svakog hrišćanina najvažniji poduhvat, i kada preduzet da se dokuči nadprirodni smisao i storije. (...) Vekovima su se svi

hri { }anski preporodi krepili Avgustinom kao neiscrpnim izvorom. (1986:1393) Sve do XIII stoljeća, do Tome Akvinskog, na koga je takole znatno uticao, Avgustin je bio nesumnjivi autoritet, neosporavani filozof i teolog. Tomina teološki sistem je apsorbovao mnoge Avgustine nove i deje.

Svojom delom Hri { }anska doktrina Avgustin je uticao na nastanak i tokove humanizma od Petrarke do Erazma Roterdamskog. Pored Erazma, hvalili su i -esto navodi njegove stavove socijal-utopišta Tomas Morinajistaknuti je figure protestantizma, Martin Luter i Jan Kalvin. Kako je primetio Blaz Paskal, Avgustin je, nekih hiljadu i dvesta godina pre Dekarta, svojom stavom Sifallor sum, rekao zapravo isto što i Dekart u svom Cogitu.

Tokom srednjeg veka i na Istoku i na Zapadu bili su -itani i komentarisani spisi jednog zagonetnog pisca, po svoj prilici teologa i svećenika, koji su nosili nazive Obožim i meni ma, O mističkoj teologiji, O nebeskoj hijerarhiji i O crkvenoj hijerarhiji. Ovi spisi pobuđivali su pačwi Maksimilijanspovednika i Jovana Damaskina, a posle prevođenja na Latinski, to je na zahtev Karla Velavog u -ini o Jovan Skot Eriugena, -itali su ih i tumačili Albert Veliki, Toma Akvinski, Hugo od Sen-Viktora i drugi zapadni teolozi. Kao njihov autor bio je označen Dionizije, prvi hri { }anski episkop u Atini, koga je, po Delima apostolskim, rukopis o -io apostol Pavle na Arijevom brežvuku, Areopagu. Dugo se u srednjem veku smatralo da je autor Areopagističkog korpusa Dionizije Areopagita, dok nije utvrđeno da je pravi autor stvarao tek u drugoj polovini V stoljeća. Izborom novozavetnog pseudonima on je -el eo da ukaže na dve svoje spitećske ambicije; da bude Atinjan, dakle nosilac helenske tradicije, ali i hri { }anski novoplatonovac. Da bi se pisac Areopagističkog korpusa mogao razlikovati od prvog atinskog episkopa, u nauci je označen kao Pseudo-Dionizije Areopagita. Ima nekoliko pretpostavki koja je to ličnost mogla biti, ali wenditetni do danas nije utvrđen. @ilson navodi (1997:66) da je, zbog zamora koji se osećao od tog negativnog imena, bilo predloženo korišćenje imena Dionizije Mistički. Međutim, to ime se nije ustalilo verovatno izato što nije izvesno da se mistični autor doista zvao Dionizije.

Kao retko koji mislilac na Istoku on se zanimao za probleme društva, čuvske zajednice, koju je poimao kao crkvu. U Pseudo-Dionizijevim spisima hijerarhija je kću-na re-. Pisu o nebeskoj hijerarhiji, on je gradi o svoju ontologiju. U spisima o crkvenoj hijerarhiji Pseudo-Dionizije je izlagao svoju sociologiju i sociologiju, kako je Avernec nazivao. (1996;

58). Hi jerarhi ju poi ma kao saglasje svega ontološki sekundarnog sa svojom namelima, što se ogleda u odnosu autoriteta i poslušnosti, sni shodnosti višeg ka nižem, pokornosti nižeg višem. Ali ova među retkim socijalnim filozofijama tog doba, ne ukču-uje u sebe ma kakvo bilo osmišljavanje i stori je.

Kao što je Platonu i stori zam bio stran, već je sociološki u- i ni o središtem svog umnog rada, s ciljem da stvori stabilnu i trajnu državnu organizaciju, kao što je Platon, misleći na Platonovom tragu nastojao, tako je bezuspešno, da stvori Platonopolis, tako je i Pseudo-Dionizije u teži za vrstnom i postojanošću poretka, stvarao pojam hi jerarhi je.

Na primeru Avgustina i Pseudo-Dionizija može se sagledati uticaj socijalnih prilika na misaone koncepcije. I jednom i drugom hrišćanskom teologu je paganski filozof Platon bio misaoni uzor. Ali, Avrelije Avgustin je i veo u zapadnom delu rimskog carstva -ija je državnost propadala uz ratna razaranja, što je predstavljalo neposredni povod za pisanje Božje drame. Svet se wemu pojavljuje kao istorija, sukob suprotnosti za šta je neminovno vremensko namelo. Tema, pak, Areopagitskog korpusa jeste svet kao poredak, struktura, zakoni to samoodređeni uloga i vanuloga, kao hi jerarhi ja koja nepomično prebiva u vanvremenskoj večnosti. Vizantijski svet, u kome je Pseudo-Dionizije stvarao, poivao je na hi jerarhi ji.

"I Avgustin i Pseudo-Dionizije polaze od novoplatonske ontologije i hrišćanske i deje crkve. Ali je za Avgustina crkva "putujuća po zemci", beskućni i skitni "grad", koji se nalazi u dramatičnoj protivrečnosti sa "zemaljskim gradom" i u dramatičnoj neistovetnosti sa svojom vlastitim vidljivim likom (zato što mu pripadaju mnogi Wegovi spočiv i neprijatelji). Za Pseudo-Dionizija crkva je hi jerarhi ja anđela i neposredno se nastavlja hi jerarhi jom čudi, ona je odraz iste svetlosti i "veoma jasni h i nepomućeni h" ogledala, ona je skladan poredak "tajni"; o dramatičnoj, o problemi ma, o protivrečnosti ma nema ni govora". (Averincev 1996:59) Ovo preferirane vremeniosti i li večnosti, sukoba i poretka, istoričnosti i hi jerarhi je, kao da je iz ontologije prešiu i storijsku sferu. Zapad je tokom srednjeg veka potresati sukobi carstva i papstva oko prevlasti, dok je Istok negovati ideal simfonije. Po tumačenju ma nekih istoričara, baš zbog tog permanentnog sukobljavanja koje je karakterisati srednji vek na Zapadu, on je postati produktivni, posebno u sferi naučno-tehnološkog stvaralaštva.

LITERATURA

1. Averincev, S. Medvedev, I; Pregled vizantijske filozofije, Plato, Beograd 1996.
2. Augustin, A; O državi Božjoj, *Kršćanska sadašnjost*, Zagreb 1982.
3. Windelband, W; *Povjest filozofije I*, Kultura, Zagreb 1956.
4. Delimo, @; *Greh i strah I, II*, Kwi`evna zajednica Novog Sada, Dnevnik, N.Sad 1986.
5. @ilson, E; Filozofija u srednjem veku, Izdavačka kućnica Zorana Stojanovića, S. Karlovcima, N.Sad 1997.
6. Koplston, F; *Istorija filozofije*, Srednjovekovna filozofija, BI GZ, Beograd 1991.
7. Löwith, K; *Svjetska povjest i događanje spasa*, A. Cesarec, Svjetlost, Zagreb-Sarajevo 1990.
8. Lukić, dr R; *Istorija političkih i pravnih teorija*, Sabrana dela, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, BI GZ, Beograd 1995.
9. Majorov, G.G; *Forme srednjovekovne filozofije*, Beograd 1982.
10. Smailagić, N; *Historija političkih doktrina*, Naprijed, Zagreb 1970.
11. Fedu, M; O državi Božjoj, u "Enciklopedijski rečnik političke filozofije", Izdavačka kućnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovcima -Novi Sad 1993.

Ljubinko Milosavljević, Niš

SOCIOPHILOSOPHICAL IDEAS OF AUGUSTINE AND PSEUDO-DIONYSIUS

Summary

The paper points to the differences in social-philosophical views of Aurelius Augustine, famous Latin church father and Pseudo-Dionysius Areopagite, a yet unidentified Greek theologian who signed himself using the name of the first Athenian bishop. Both theologians saw Plato as their philosophical ideal. The first lived in the West Roman Empire which was deteriorating due to the clashes and war destructions; hence, he saw the world as old, overhistorical and burdened with conflicts. The other, living in the early Byzantine period, places the emphasis on the hierarchic pattern of the world, stability, order and aspiration towards timeless eternity.

Key words: philosophy, theology, history, hierarchy, society.